การจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ

THE MANAGEMENT OF ASSET OF BUDDHIST MONKS UPON DEATH

[1]พระมหากิตติพันธ์ สจฺจวโร (วงค์สวัสดิ์), [2]ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล, และ[3]ประเสริฐ ลิ่มประเสริฐ

[1]Phramaha Kittipan Saccavaro (Wongsawat), [2]Pramanlert Achariyapanyakul, and [3]Prasert Limprasert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1]aod.mw8960@gmail.com.

Received: August 19, 2024; **Revised**: September 26, 2024; **Accepted**: December 28,2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย 2) เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ และ 4) เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ผลของการศึกษาพบว่า 1. แนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย พบว่า บทบัญญัติในพระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าประสงค์ให้สาวกของพระพุทธองค์เป็นบุคคลสมถะ สันโดษ เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง คือ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย 4 บทบัญญัติแห่งพระวินัยจึงมิให้พระภิกษุเป็นผู้สะสมทรัพย์ ยินดีในทรัพย์ หรือขวนขวายเป็นอยู่ด้วยการทำมาหาได้เลี้ยงชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน 2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมาย

---

[1] นิสิต, หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ร้อยเอก, ดร., สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[3] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร., หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่าในส่วนของกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุ มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ประกอบด้วย 1. กฎหมายมังรายศาสตร์ 2. กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดก 3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 3) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่า (1) กฎหมายมังรายศาสตร์มีแนวคิดว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างบวชนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น หรือมีศรัทธาเลื่อมใสต่อวัดนั้น นั้นก็คือมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ที่ภิกษุได้มาเมื่อมรณภาพแล้วจึงให้ตกเป็นของสงฆ์ทั้งหมด (2) กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดกมีแนวคิดว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุหรือวัดนั้น ย่อมเกิดจากการถวายของคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาหรือวัดหรือพระภิกษุนั้นโดยแท้ เมื่อภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (3) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 จึงสรุปได้ว่า 1.กรณีพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรม 2.พระภิกษุอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ (4) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 จึงสรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่ได้มาในระหว่างอุปสมบท 2.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้นเมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1624 สรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินพระภิกษุที่ได้มาก่อนอุปสมบท 2. ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่พระภิกษุเคยสมรสมาก่อนอุปสมบท

คำสำคัญ: ทรัพย์สิน, สินทรัพย์, มรณภาพ, พระภิกษุ

Abstract

The purpose of this research are as follows: (1) To study the concepts, theories, and evolution of asset management of Buddhist monks upon death according to the principles of the Vinaya (monastic discipline); (2) to examine the laws related to the asset management of Buddhist monks upon death, including relevant foreign laws and Supreme Court judgements; (3) to analyze and compare the laws related to the asset management of Buddhist monks upon death; and (4) to summarize and propose solutions to address the issues in managing the assets of Buddhist monks upon death. The results of the study found that 1. Concept, theory and evolution of the management of monks' assets upon death according to the principles of the Dhamma and Vinaya. It

was found that the provisions in the Vinaya The Lord Buddha intended his disciples to be humble, secluded people, living in sufficiency, that is, living on the basis of four factors. The provisions of the Vinaya therefore prohibit monks from accumulating wealth. happy in wealth or earn a living by earning a living like a layman who owns a household 2. Laws related to the management of monks' assets upon death and foreign laws. including related Supreme Court judgments It was found that in the part of the law regarding property and assets of monks It has evolved since the Sukhothai period onwards, consisting of 1. Mangrayasat law 2. Three enactments law. Phra Aiyakarn Laksana Inheritance 3. Civil and Commercial Code 3) The results of a comparative analysis of laws related to the management of monks' assets upon death found that (1) Mangrai Satha law has the concept that All property of monks acquired during ordination It is property that arises from the faith of Buddhists only in the monks who are ordained in Buddhism. or have faith in that temple That is, having faith in Buddhism For this reason, all movable and movable property acquired by the monk upon his death was donated to the monks 2) Three enactments of the law Phra Iyakalaksana Heritage has the idea that Property of that monk or temple It truly arises from the offerings of laypeople who have faith in Buddhism or the temple or the monks. When that monk dies to become the property of the temple that is the monk's domicile (3) Civil and Commercial Code, Section 1622. It can be concluded that 1. In the case where a monk is a legal heir 2. A monk may be the beneficiary of a will (4) Civil and Commercial Code, Section 1623. It can be concluded that 1. Property and assets acquired during ordination. 2. The property and assets of a monk acquired during his time in the monastic life when that monk dies shall become the property of the temple in which that monk is domiciled. (5) Civil and Commercial Code, Section 1624, summarized as follows: 1 .Property of monks acquired before ordination 2. Property and assets that monks were married to before ordination.

Keywords: Property, Assets, Death, Monk.

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยเคารพนับถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมานับแต่โบราณกาล โดยมีกุลบุตรผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยมีพระธรรมวินัย คือคำสั่งสอนทั้งหมดของ

พระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วย พระธรรม ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำสอนที่แสดงหลักความจริง และแนะนำให้ประพฤติปฏิบัติ พระวินัย ได้แก่ บทบัญญัติกำหนดระเบียบความเป็นอยู่ และกำกับความประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น ธรรมะ คือ เครื่องควบคุมจิตใจ ส่วนวินัย คือ เครื่องควบคุมทางกายและวาจา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2561)

พระสงฆ์ หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), 2531)กล่าวคือ ผู้ออกบวชเพื่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักไว้ดีแล้วและมีจุดมุ่งหมายเพื่อชำระกิเลสให้เบาบางมีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด ดังนั้น พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงเป็นผู้สละเสียซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างทางโลกเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน เพื่อบำเพ็ญตนตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักไว้ดีแล้ว พระสงฆ์ในประเทศไทยมีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติตามอยู่ 4 ระดับ ได้แก่ 1. พระธรรมวินัยหรือวินัยบัญญัติ กล่าวคือ ระเบียบแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของพระภิกษุให้เรียบร้อยดีงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน 2. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กล่าวคือ เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ไทยที่บัญญัติไว้ภายใต้รัฐธรรมนูญ 3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายแม่แบบที่ให้ความคุ้มครองพระพุทธศาสนา และ 4. กฎหมายอื่นๆ ที่ประกาศใช้ในราชอาณาจักรไทย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น

พระสงฆ์ จึงเป็นหมู่ชนที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือและบำรุงด้วยปัจจัย 4 แต่สภาพการณ์ในปัจจุบัน พระสงฆ์โดยเฉพาะพระสังฆาธิการนับตั้งแต่ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส รองเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบล เป็นต้น ถือเป็นพระผู้บริหารกิจการงานต่างๆ ในวัดและในความรับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ของตน ๆ จึงได้รับความเคารพนับถือจากพุทธศาสนิกชนเป็นพิเศษ อาจได้รับการอุปถัมภ์อุปัฏฐากจากญาติโยม มีทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่สะสมไว้มากมาย อย่างไรก็ดีพระสังฆาธิการเหล่านี้ ก็ได้ทำนุบำรุงสร้างคุณประโยชน์แก่วัดและงานพระศาสนานานับปการ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมีทรัพย์สินและสินทรัพย์ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์สะสมไว้ เมื่อพระสงฆ์เหล่านี้ถึงแก่มรณภาพลง จึงมีปัญหาให้พิจารณาว่า ทรัพย์สินและสินทรัพย์ส่วนใดเป็นของวัด ทรัพย์สินและสินทรัพย์ส่วนใดเป็นของส่วนบุคคลที่เป็นของพระภิกษุผู้มรณภาพนั้น ปัญหาเช่นนี้นำมาซึ่งความยุ่งยากใจในทางปฏิบัติแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการที่จะต้องเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและหลักกฎหมาย ที่ได้กำหนดไว้ตามธรรมเนียมคณะสงฆ์ว่า ถ้ากรณีพระภิกษุในวัดมรณภาพ เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ในการบริหารจัดการผลประโยชน์ทั้งสินทรัพย์และการบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจ ถ้ากรณีเจ้าอาวาสมรณภาพ

เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล... ถ้ากรณีเจ้าคณะตำบลมรณภาพ เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ... แต่ถึงอย่างไรก็ดี ก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องทั้งตามหลักพระธรรมวินัยและหลักกฎหมาย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท (สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์, 2562) จึงก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ เมื่อญาติของพระภิกษุนั้นได้ทำการยักย้ายถ่ายเทนำเอาทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุผู้มรณภาพนั้นไป ก่อให้เกิดปัญหาการทะเลาะถกเถียงกันระหว่างคณะกรรมการวัด เจ้าอาวาส และญาติของพระภิกษุผู้มรณภาพ จึงต้องยกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 ที่บัญญัติว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม และมาตรา 1624 ได้บัญญัติว่า ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้นหาตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะได้จำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้ เพื่อนำมาอธิบายเป็นแนวทางตัดสินว่า ทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นควรตกเป็นของผู้ใด และแนวทางที่จะป้องกันปัญหาดังกล่าวได้ดีที่สุดสำหรับพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งใช้ระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร จึงต้องควรศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และสอดคล้องกับพระธรรมวินัยด้วย

อนึ่ง คำว่า “ทรัพย์สิน” ที่ใช้ในวงการกฎหมาย หมายถึง สิ่งของมีค่าต่าง ๆ ทั้งที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างที่สามารถทำการถือครองได้และตีมูลค่าเป็นเงินได้ “ทรัพย์สิน” สามารถแบ่งได้เป็น 1. ทรัพย์สินมีตัวตน (Tangible assets) เช่น บ้าน คอนโด ที่ดิน โรงงาน รถยนต์ ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ2. ทรัพย์สินทางการเงิน (Financial assets) เช่น เงินสด เงินฝากธนาคาร ธนบัตร หุ้น พันธบัตร ตราสารหนี้ 3. ทรัพย์สินไม่มีตัวตน (Intangible assets) เช่น ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ ทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ ส่วนคำว่า“สินทรัพย์” มีใช้ในวงการบัญชีและการเงิน ใช้ในการจัดทำบัญชีและงบการเงิน โดยคำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง ทรัพย์สินมีค่าต่างๆ ที่บุคคลหรือกิจการเป็นเจ้าของอยู่ แต่จะมีความหมายที่กว้างกว่าทรัพย์สินตรงที่ “สินทรัพย์” นั้นรวมถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตด้วย ตัวอย่างเช่น ลูกหนี้การค้า จะถือว่าเป็นสินทรัพย์ในทางบัญชี แต่ไม่นับว่าเป็นทรัพย์สิน หรือการที่กิจการไปซื้อรถยนต์ ทำสัญญาจะผ่อนชำระเป็นงวดๆ กิจการสามารถนำรถยนต์นั้นไปใช้ประโยชน์ได้เลย แม้จะยังชำระไม่ครบทุกงวดและยังไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์รถยนต์คันนั้น ในทางกฎหมายรถยนต์คันนั้นยังไม่เป็นทรัพย์สิน แต่ในทางบัญชีรถยนต์คันนั้นถือว่าเป็นสินทรัพย์ของกิจการเรียบร้อยแล้ว (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ออนไลน์)

และคำว่า “สินทรัพย์” ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2718/2560 หมายถึง ทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ และหมายความรวมถึงสิทธิเรียกร้องและผลประโยชน์ทั้งปวงด้วย และปรากฏตามพระราชบัญญัติบัญชี พ.ศ. 2543 คำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง ทรัพยากรมีมูลค่าที่บุคคลหรือกิจการเป็นเจ้าของ หรือมีสิทธิในการครอบครอง รวมถึงสามารถถือเอาประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตซึ่งเป็นผลจากเหตุการณ์ในอดีต และปรากฏตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจเพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 มาตรา 3 ได้ให้คำนิยามคำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง (1) สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้เป็นเงินที่ก่อให้เกิดกระแสรายรับ หรือ (2) สิทธิเรียกร้องที่จะมีขึ้นในอนาคตให้ชำระหนี้เป็นเงินที่ก่อให้เกิดกระแสรายรับตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศกำหนด ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายของคำว่า “สินทรัพย์” หมายถึง “ทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องที่เจ้าของทรัพย์มีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้น ๆ”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ในลักษณะเปรียบเทียบพระธรรมวินัยกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 มาตรา 1623 มาตรา 1624 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ไทยและพุทธศาสนิกชนที่ต้องการศึกษาการจัดการทรัพย์สินของพระภิกษุเมื่อมรณภาพลงแล้วนั้น จะมีวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ของพระภิกษุสงฆ์ไทยนิกายเถรวาทต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย

2. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ

4. เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางนิติศาสตร์ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentation Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น โดยศึกษาปัญหาการถือครองทรัพย์ของพระภิกษุจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบหนังสือพระวินัยมุข เล่ม 1 ศึกษาประมวลกฎหมายไทยที่เคยประกาศใช้ในอดีตและวิวัฒนาการของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เฉพาะมาตราเกี่ยวกับทรัพย์ของพระภิกษุ ศึกษาประมวลกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ศึกษางานวิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ สรุปและนำเสนอข้อเสนอแนะทางวิชาการต่อไป

1. ขอบเขตเอกสาร

เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางนิติศาสตร์ ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentation Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น ดังนี้

ก.ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข.ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือวินัยมุข เล่ม 1 ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนังสือคำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ บทความอิเล็กทรอนิกส์ คำพิพากษาศาลฎีกาหรือคำวินิจฉัย

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ มีขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาดังต่อไปนี้ คือ

ก. ศึกษาประวัติแนวคิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุทั้งขณะที่มีชีวิตอยู่และเมื่อมรณภาพ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายลักษณะมรดก กฎหมายลักษณะพินัยกรรม และพระธรรมวินัยเกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าจะมีวิธีบริหารจัดการอย่างไรถึงจะถูกต้องทั้งทางพระวินัย ทั้งทางกฎหมายบ้านเมือง และธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดีงาม

ข. ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุมรณภาพ ตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 มาตรา 1623 และมาตรา 1624

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ครั้งนี้สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัย พบว่าบทบัญญัติในพระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าประสงค์ให้สาวกของพระพุทธองค์เป็นบุคคลสมถะ สันโดษ เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง คือ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย 4 บทบัญญัติแห่งพระวินัยจึงมิให้พระภิกษุเป็นผู้สะสมทรัพย์ ยินดีในทรัพย์ หรือขวนขวายเป็นอยู่ด้วยการทำมาหาได้เลี้ยงชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่าในส่วนของกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุ มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ประกอบด้วย 1. กฎหมายมังรายศาสตร์ 2. กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดก 3. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่า (1) กฎหมายมังรายศาสตร์มีแนวคิดว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างบวชนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น หรือมีศรัทธาเลื่อมใสต่อวัดนั้น นั้นก็คือมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ที่ภิกษุได้มาเมื่อมรณภาพแล้วจึงให้ตกเป็นของสงฆ์ทั้งหมด (2) กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณมรดกมีแนวคิดว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุหรือวัดนั้น ย่อมเกิดจากการถวายของคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาหรือวัดหรือพระภิกษุนั้นโดยแท้ เมื่อภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (3) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1622 จึงสรุปได้ว่า 1.กรณีพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรม 2.พระภิกษุอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ (4) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1623 จึงสรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่ได้มาในระหว่างอุปสมบท 2.ทรัพย์สินและสินทรัพย์ของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้นเมื่อ

พระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น (5) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1624 สรุปได้ว่า 1.ทรัพย์สินพระภิกษุที่ได้มาก่อนอุปสมบท 2. ทรัพย์สินและสินทรัพย์ที่พระภิกษุเคยสมรสมาก่อนอุปสมบท

4. ผลสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่าสมควรขอเสนอแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564 ข้อที่ 10 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อแก้ไขต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ ครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้ ดังนี้

1. จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวิวัฒนาการการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพตามหลักพระธรรมวินัยนั้น ในสมัยพุทธกาล สมัยแรกตั้งพระศาสนานั้นยังมีภิกษุจำนวนน้อย การปกครองสงฆ์จึงไม่ยุ่งยากเพราะสาวกทั้งหลายต่างประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทาของพระศาสนา แต่ครั้นมีภิกษุจำนวนมากขึ้น ๆ จึงเป็นธรรมดาที่คนเราต่างมีอัธยาศัยต่างกัน แม้ทางอาณาจักรพระเจ้าแผ่นดินจึงได้บัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อห้ามปราบไม่ให้คนประพฤติในทางที่ผิดและวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย อนึ่งในหมู่ชนหนึ่ง ๆ ยังมีขนมธรรมเนียมสำหรับประพฤติปฏิบัติเฉพาะตน

2. จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพและกฎหมายต่างประเทศ รวมทั้งคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้อง พบว่ากฎหมายมังรายศาสตร์และกฎหมายตราสามดวงนั้น มีแนวคิดเช่นเดียวกันว่า ทรัพย์สินทั้งหลายของพระภิกษุที่ได้มาระหว่างบวชนั้น เป็นทรัพย์สินที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น หรือมีศรัทธาเลื่อมใสต่อวัดนั้น นั้นก็คือมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนานั่นเองด้วยเหตุนี้จึงได้ถวายทรัพย์สินทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ กล่าวคือ ปัจจัยเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ หรืออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน เพื่อสร้างวัดหรือเป็นที่ธรณีสงฆ์ เช่นนี้ เมื่อทรัพย์สินเหล่านั้นเกิดเพราะพระพุทธศาสนาโดยแท้ มิใช่เลื่อมใสต่อปัจเจกบุคคล หรือศาสนสถานใด ๆ ดังนั้นทรัพย์สินทั้งหลายที่ภิกษุได้มาเมื่อมรณภาพแล้วจึงให้ตกเป็นของสงฆ์ทั้งหมด

3. จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ พบว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๒ พระภิกษุนั้นจะเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สึกจากสมณเพศมา

เรียกร้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔ แต่พระภิกษุนั้น อาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้ กล่าวคือ กรณีที่พระภิกษุอยู่ในฐานเป็นทายาทโดยธรรม พระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมอาจรับมรดกได้ถ้าทายาทคนอื่นไม่ยอมแบ่งทรัพย์มรดกให้โดยไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาล หรือพระภิกษุเป็นทายาทโดยธรรมอาจทำสัญญาแบ่งปันทรัพย์มรดก หรือพระภิกษุอาจได้รับมรดกจากคำพิพากษาของศาลได้ และพระภิกษุอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้

ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๓ ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรม กล่าวคือ เป็นกรณีที่พระภิกษุมีทรัพย์สินรวมทั้งสินทรัพย์ ไม่ว่าทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นจะได้มาจากทรัพย์มรดกในฐานะทายาทโดยธรรมหรือโดยเป็นผู้รับพินัยกรรม หรือทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นจะได้มาจากพุทธศาสนิกชนนำมาถวายเป็นปัจเจกบุคคล คือ เฉพาะตน โดยไม่เกี่ยวกับวัด และทรัพย์สินและสินทรัพย์นั้นจะอยู่ที่ใดหรืออยู่ที่วัดก็ตาม พระภิกษุนั้นมีสิทธิที่จะใช้สอยโดยประการใดก็ได้ หรือจะยกให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือจะยกให้โดยพินัยกรรมในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถกระทำได้ แต่ถ้าทรัพย์สินและสินทรัพย์เหล่านั้นที่ได้มาหรือมีขึ้นในขณะที่พระภิกษุนั้นยังมีชีวิตอยู่ยังคงเหลืออยู่จนกระทั่งพระภิกษุนั้นมรณภาพเช่นนี้แล้ว ทรัพย์สินเหล่านั้นตกเป็นสมบัติของวัดที่พระภิกษุนั้นมีภูมิลำเนา หากภิกษุนั้นมีถิ่นที่อยู่หลายแห่ง ให้ถือเอาถิ่นที่อยู่แห่งใดแห่งหนึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ภูมิลำเนาของภิกษุนั้น เว้นแต่จะได้ยกให้ผู้อื่นโดยพินัยกรรมไปแล้ว

4. จากการศึกษาวิจัยจึงได้ข้อสรุปและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุเมื่อมรณภาพ คือ แก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด พ.ศ. 2564 ข้อที่ 10 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติว่า

“ข้อ 10 ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญาและแบบพิมพ์อื่น ๆ และวิธีการลงทะเบียน จำหน่ายทะเบียน และการทำบัญชี รวมทั้งให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด และเพื่อประโยชน์แก่การพระศาสนา ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำแบบบัญชีแสดงทรัพย์สินของพระภิกษุ ได้แก่

(1) พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ ให้จัดทำบัญชีแสดงสินทรัพย์ส่วนตัวแยกจากบัญชีทรัพย์สินของวัด รายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองผู้มีอำนาจเหนือตน และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทุก ๆ 5 ปี นับแต่ดำรงตำแหน่ง

(2) พระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทผู้มีพรรษาพ้น 5 ให้จัดทำบัญชีแสดงสินทรัพย์ส่วนตัวแยกจากบัญชีทรัพย์สินของวัดโดยอนุโลม รายงานต่อเจ้าคณะผู้ปกครองผู้มีอำนาจเหนือตนและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทุก ๆ 5 ปี นับแต่วันอุปสมบท

(3) แบบฟอร์มการจัดทำบัญชีทรัพย์สินนั้น ให้ประกาศเป็นกฎกระทรวงโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์”

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การจัดการสินทรัพย์ของพระภิกษุตามหลักพระธรรมวินัย ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึงจารีตธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อความดีงามของหมู่สงฆ์ เพื่อยังความเลื่อมใสแก่ผู้ที่มิได้เลื่อมใสและเพื่อยังความเลื่อมใสยิ่งขึ้นแก่ผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว บทบัญญัติในพระวินัยนั้นพระพุทธเจ้าประสงค์ให้สาวกของพระพุทธองค์เป็นบุคคลสมถะ สันโดษ เป็นผู้ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง คือ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย 4 บทบัญญัติแห่งพระวินัยจึงมิให้พระภิกษุเป็นผู้สะสมทรัพย์ ยินดีในทรัพย์ หรือขวนขวายเป็นอยู่ด้วยการทำมาหาได้เลี้ยงชีวิตเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ดังนั้น ในสิกขาบทที่ 2 ทุติยปาราชิก จึงกำหนดให้ทรัพย์เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดโทษ มีทั้งกำหนดให้เป็นโทษอย่างหนัก คือยังพระภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ขาดจากความเป็นภิกษุ กำหนดโทษอย่างกลาง คือยังให้พระภิกษุนี้ต้องอยู่ปริวาสกรรม และสละคืนสินทรัพย์นั้นจึงจะพ้นอาบัติได้ เช่น ภิกษุสะสมทรัพย์เพื่อสร้างกุฏิที่อยู่ของตนงามวิจิตรรโหฐานเยี่ยงคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเป็นต้น กำหนดโทษอย่างเบา คือยังให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัตินี้ต้องประจานตนต่อหน้าภิกษุสงฆ์อื่น แต่ต้องสละสินทรัพย์นั้นก่อนด้วยจึงจะปลงอาบัติตก

เอกสารอ้างอิง

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต). (2531). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2561).*พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์. (2562).*ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เล่มกลาง).* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจริญรัตน์การพิมพ์.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. *ทรัพย์สิน สินทรัพย์.* http://legacy.orst.go.th/?knowledges

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี